NAŠE ŘEČ

ROČNÍK V. ČÍSLO 5.

V. ERTL:

POSTRÁDATI.

Slovesa *postrádati* se užívá v nové češtině jako slovesa trvacího s významem, který se blíží někdy slovesu *pohřešovati*, jindy *nemíti*. V tomto smysle bylo mluveno o slovese *postrádati* v N. Ř. I, 21 s povzdechem, že už zcela nahradilo naše *pohřešovati*, *nemíti* a pod. Vazbu má obyčejně genitivní, ale i 4. pád se vyskytuje; ten vytkla N. Ř. II, 151 Právu lidu, které napsalo: Arb. Ztg. postrádá v prohlášení dr. Seidlera odpověď na hlavní otázku. Ze spisovné češtiny vniklo sloveso *postrádati* patrně i do dnešní spisovné slovenštiny; tak čteme u Vajanského (Sp. V, 168): »Trpko by jej bolo bývalo celkom (zcela, úplně) postrádať spoločnost L'udovítovu.« V živém jazyce lidovém slovesa *postrádati*, ani prostého *strádati*, pokud víme, není.

Mluvnická theorie, zastoupená zvláště staršími i novějšími brusy, staví se proti užívání, zvláště častému, slovesa *postrádati*, opravuje je a nebude od místa pověděti, proč a jak. Brus matiční z r. 1877 (s. 130) poznamenává, že se toho slovesa, jehož původní význam jest »trpěti«, příliš často užívá bez potřeby místo prostého »nemíti« nebo druhdy také chybně m. »pohřešovati«, vermissen. Bartošova Skladba z r. 1882 (str. 169) vykládá: »Postrádati (vermissen): Postrádali jsme vás = pohřešovali. Postrádal dobrého vychování = neměl, nedostalo se mu atd.«, dodávajíc shodně s Brusem mat., že *postrádati* znamená vlastně *trpěti* (ale podle 8. vyd. Skladby, pořízeného Joklem, znamená *postrádati* tolik co *potrpěti*). 3. vydání matičního Brusu, které jest jakýmsi kompromisem mezi stanoviskem starších vydání a opravami Bartošovými, učí (str. 255), že se slovesa *postrádati* (čeho), jehož původní význam jest *trochu trpěti*, příliš často a zbytečně užívá místo pro-

stého *nemíti* nebo *pohřešovati.* Tohoto mínění se pak přidržují i novější brusy (Mašín 150, Zenkl 277), nabízejíce za sloveso *postrádati* výrazy *býti bez čeho, nemíti, pohřešovati* čeho. V témže smyslu dotekl se slovesa *postrádati*, jak shora uvedeno, i recensent v Naší Řeči, vytýkaje jednou (I, 21), že sloveso *postrádati*, utvořené podle něm. entbehren, zatlačilo sloveso *pohřešovati, nemíti* a pod., a po druhé (II, 151) opravuje nespr. *postrádati odpověď* správnějším *postrádati odpovědi* a ještě lepším *pohřešovati odpovědi*. Je patrno, že v těchto míněních brusičských není úplné jednoty: původní význam slovesa *postrádati* určují slovem »trpěti« n. »trochu trpěti« n. »potrpěti«, dnešní význam jeho opisují výrazy »nemíti, býti bez něčeho, pohřešovati něčeho« (vermissen, entbehren), ač význam »pohřešovati« 1. vyd. Brusu mat. tomuto slovesu upíralo; shodují se v tom, že se ho užívá příliš často a zbytečně místo těchto výrazů a že se spojuje s 2. pádem a nikoli se 4. Mínění, že by bylo sloveso *postrádati* utvořeno podle něm. *entbehren*, možno hned zpředu odmítnouti; základem něm. slovesa *entbehren* jest zaniklé sloveso *běran*, »nésti« (z něhož má nová němčina odvozeniny *Bahre*, nosítka, *Bürde*, břímě a j.), složené s předponou *ent-* významu záporového (privativního) = ne, tedy *ent-behren* = ne-nésti. Pokud tedy jde o původ, o utvoření slovesa *postrádati*, nelze o vlivu němčiny mluviti.

Přihlédneme-li sami k původu slovesa *postrádati*, zdá se na první pohled zjevné, že sloveso *postrádati* je praobyčejná složenina slovesa *strádati.* Sloveso *strádati* je slovo staré a patrně obecně slovanské (csl. stradati, pol. stradać, rus. stradáť, srbch. strádati atd.). Jeho význam základní byl asi »trpěti«, zvláště nedostatkem něčeho; tento význam původní a základní se pak v různých jazycích jednak zužoval, na př. v slovinštině, kde *strádati* znamená »trpěti hlad«, nebo v slovenštině, kde *strádať* může znamenati »stonati, churavěti« (»byv prací svých velmi pilen [Melchior Roháč] často na koliku strádával« Tablic, Poesie 3, 172), jednak se rozšiřoval buď v tom směru, že *strádati* značí »trpěti vůbec«, jako rus. *stradáť*, anebo v tom, že význam slovesa *strádati* splývá s významem slovesa »nemíti« nebo »pozbývati« jako v pol. *stradać.* Tak bylo i v starší češtině; stč. *strádati* znamenalo především »trpěti (nedostatkem)«; na př. »Jakub, jenž to všecko skládal, by vrabovým okem hládal (= i kdyby jen vrabčím okem viděl — bylť skladatel slep —), málo by na světě strádal i pomoci by nežádal« (Leg. o sv. Kateřině brněnská v. 459), t. j. malým nedostatkem by trpěl, málo by mu scházelo k spokojenosti. Jako jiná slovesa podobná, na př. *žádati, lákati* (= lačněti, býti

žádostiv), *žízniti* (v témž smysle přeneseném) a pod., spojovalo se i sloveso *strádati* s 2. pádem věci žádané, pohřešované ve významě »trpěti nedostatkem něčeho«; na př. (Simeon děkoval Bohu), »že jest to dietě ohládal (= spatřil), jehož bieše tak dávno žádal a horúcím srdcem strádal« (rkp. Hrad. 70a, = bolestně pohřešoval); podobně praví anděl Jáchymovi: »Dietětes na bozě žádal, již jeho nebudeš strádal« (Levšt. v. 206, = nč. již ho nebudeš postrádati); »proklaté hřiešné tělo (vytýká duše tělu), ... pro tvé tak nesličné dielo jsem milosti strádajíc« (Stč. báseň o smrti, v. 52). Ve významě »trpěti nedostatkem něčeho«, nalézáme sloveso *strádati* ještě v bibli Kralické (i později): »ti (bohatí a mocní) bývají obecně podlé toho pyšní, nadutí..., na mnohý pak počet chudých, sirotků, vdov, nemocných, věkem sešlých, an chleba strádají, trunečku příhodného k očerstvení svému nemají, ... mrzce se zapomínajíce« (výkl. na Ezech. 34, 18). Podobný, jen o málo posunutý význam má *strádati* v dokladě ze Štítného (Řeči bes. 190): »ktož co trpí, brání sě z božie milosti, a aby dosáhl šlechetnosti, strádá té útěchy a libosti, ješto by jemu hřiechem přišla« (= trpí nedostatkem toho potěšení, zříká se ho); pod. v Tristramu (v. 2209) praví Brangenena Izoldě: »tehdy já ztratím všichnu čest svú a viec nebudu moci činiti libost tvú, ani co dobrého ukázati, ale musívě obě toho strádati«. S významem tímto (»zříkati se něčeho«) souvisí těsně i význam, který dokládá Jungmann výpisky z rukopisu Práv pražských: »a jest také člověk druhý, jehož ty strádati máš«, t. j. odříkati se, stříci se; »takéž daleko máš strádati i se stříci« (tamt.). Pro úplnost třeba ještě uvésti, že sloveso *strádati*, právě tak jako jiná slovesa významem příbuzná, *žádati*, *lákati*, *potřebovati* a pod., může míti při sobě i infinitiv ve významu »cítiti potřebu, žádati«; na př. »již by má krása platila málo, kdyby mi se tak dálo, jakož tvé bláznovstvie žádá a mne cti mé zbaviti strádá« (Májový sen, Starob. skl. 5, 115). A konečně jako v jiných jazycích slovanských, tak se i v češtině rozšiřuje základní význam slovesa *strádati* v tom smyslu, že *strádati něčeho* může znamenati prostě »nemíti něčeho, býti bez něčeho« (představa utrpení ustupuje do pozadí), na př. »Aby božieho napomínanie poslúchajíce, protivenstvie strádajíce, všeho dobrého plnosc majíce, ... věčné chvály nikdy nebyli odlúčeni« (Emler, Sp. Karla IV, str. 96; = nemajíce protivenství, jsouce ho prosti); pod. »zlá žena milosti strádá, smilníkova daru žádá« (Tays amore caret, munus amantis amat, Rkp. hrab. Baworow. 54b; = nemá lásky, lásky u ní není). Pro význam, který má sloveso *strádati* v nč., t. j. »trpěti vůbec« (něčím, od někoho), ze starší doby dokladu nemáme.

Význam »trpěti nedostatkem, zříkati se něčeho« nalézáme i v nečetných dokladech složeného *strádati*; tak praví Arnoštova matka: »nemohu toho *postrádati*, chciť se hyn ku pútníkóm bráti, azda uslyším novinu o svém milém synu« (Baw. 147 a; = nemohu se toho zříci, vzdáti, v nedostatku toho setrvati). V podobném významě bývá i složené *ustrádati* (= nedostatek strpěti, uskrovniti se), na př. »ti všickni (kdož se neprávě postí) nižádné odplaty nebudú míti, jedné ti, kteříž sami mohúce ztráviti a ustrádajíce, dadí chudým pro buoh« (Hus E. III, 187), a *ostrádati* (= oželeti, zříci se, ostati); na př. »tuť jim (přátelům odcházejícího Arnošta) nebieše do smiechu, všichni plakati se jechu, nemóžeť i žádný nechati ani toho ostrádati, by neplakal pána svého, Arnošta toho věrného« (Baw. 94 b); pod. »každému to pravi cele, ktož by s bohem býti žádal, aby své vóle ostával a dal ovšem vůli bohu« (N. Rada 1542; rkp. B. »aby své vóle ostrádal« = zřekl se, vzdal se, oželel).

Naše novočeské *postrádati něčeho* bylo by tedy možno pokládati na první pohled za dědice stč. *postrádati*. Ale tomu je na závadu dvojí věc. Především schází kontinuita, souvislost dokladů. Stč. *postrádati něčeho* nebylo asi slovo tuze časté; Jungmann vedle dokladu nedosti jasného a nevýmluvného z kron. Troj. pro podst. jm. *postrádanie** nemá pro ně dokladu žádného, hořejší doklad z Arnošta bude, soudíc i podle sbírek prof. Zubatého, asi dokladem jediným. Jungmann pak sám označuje sloveso *postrádati* ve svém Slovníce hvězdičkou jako slovo zastaralé. Druhá věc, která vadí možnosti pokládati nč. *postrádati* za přímého dědice stč. složeniny slovesa *strádati*, je ta, že jsou to vlastně dvě slova různá, lišící se i videm slovesným i významem; stč. *postrádati* bylo i podle theorie mluvnické i podle dokladu výše uvedeného, který se jí nevzpírá, sloveso vidu dokonavého** a znamenalo nebo mohlo znamenati buď »pocítiti bolest nad nedostatkem něčeho, zatoužiti po něčem« (Simeon děťátka postrádal), nebo »oželeti něco, zříci se něčeho« (jako v dokladě z Arnošta), »vystříci se někoho« anebo ve významě oslabeném »octnouti se v nedostatku něčeho, zprostiti se něčeho«. Novočeské *postrádati* je však sloveso vidu trvacího a znamená zpravidla (nepravím zatím, zda právem či neprávem) »ne-

---

* Jungmann cituje týž doklad pod heslem strádání, kde místo postrádání čte po strádání. K výkladu citovaného místa Troj. nepřispívá ani text latinský, s nímž se tu překlad český nekryje.

** Případy, kdy sloveso složené s příponou po- jest vidu trvacího, jsou v češtině i starší ojedinělé. Je to na př. stč. pomnieti n. pomněti (na úkoru vdovství tvého nebudeš pomnieti Ben., Isa. 54, 4), porúhati sě (i nč.) a j.

míti něčeho nebo pohřešovati něčeho«. Spojitosti tedy mezi stč. a nč. *postrádati*, ať zevní (kontinuity), ať vnitřní (významové), není. Mohlo by se tedy zdáti, že nč. *postrádati* je slovo nové (souvislá řada nových dokladů jde od r. 1807), vzniklé novodobým složením slovesa *strádati* s předložkou *po-*. Ale nová čeština v tomto období nemá už slovesa *strádati něčeho* ve významech výše vyložených*, novočeské *strádati*, obnovené (anebo přejaté) v jazyce knižním a zvláště básnickém (v živém jazyce lidu však zaniklé), je sloveso nepředmětné, znamená »trpěti« a určuje se (jako *trpěti* a jako rus. stradáť) příslovečně (strádati válkou, hladem, nemocmi a pod.). Není tedy dobře možno ani na to mysliti, že by sloveso *postrádati* bylo vzniklo v novém jazyce složením prostého *strádati* s předložkou; podle nč. *strádati* (něčím) by bylo mohlo vzniknouti jen *postrádati* (něčím) s významem týmž, t. j. »utrpěti, potrpěti« a s videm ovšem zase jen perfektivním. Výklad, že *postrádati* znamená »trochu trpěti« (Brus mat., 3. vyd.), svědčí jen, jak se tomuto slovu nedobře rozumí; předložka *po-* mívá ovšem tento význam kvantitativní (= poněkud, trochu), ale jen u sloves dokonavých (poskočiti, pootevříti, povystrčiti), u sloves nedokonavých (vyjímajíc frekventativa) pak jen takových, která nevznikla složením, nýbrž byla utvořena z hotových už složených sloves toho významu anebo přibrána k nim v té funkci (pootvírati z pootevříti, poskakovati k poskočiti a pod.).

Z toho ze všeho se zdá, že novočeské sloveso *postrádati něčeho* s významem »nemíti, pohřešovati něčeho« (zabarvení, na něž působila asi associace s nč. slovesem *strádati* = trpěti) není ani původu starého, ani nevzniklo v novém jazyce organicky, nýbrž že se v něm octlo nějakým mechanickým způsobem, t. j. přejetím z jazyka jiného. Jazykem tím mohla býti nejspíše polština. V polštině se vyvinul význam pův. slovanského *strádati* (trpěti nedostatkem) ve smyslu českého »ztráceti, pozbývati«. Na př. »jałowica się ocieliła, a nie stradała płodu swego« (Linde 5, 466 z bible J. Leopolity 1561, Job 21, 10; v Kral. na témže místě: nepotracuje plodu); »rzadko swego nie strada, kto cudzego pragnie« (Linde tamt. z Potockého). K tomuto polskému *stradać* patří jako dokonavý jeho tvar sloveso *postradać* s významem »ztratiti, pozbýti«; na př. »przyjaciela postradać, największa to strata«

---

* Palacký v »Okusu české terminologie filosofické, obzvláště krasovědné« (ČČM 1827, 2, 103 n.) zavádí a vysvětluje »strádati« ve významu »nedostatkem trpěti« jako výraz odborný. Dobrovský toho slova neuvádí.

(Linde 4, 391); »przykro było królowi postradać tak walecznego męża (tamt.), »nie znamy, co mamy, aż postradamy« (tamt.).

Srovnáváme-li s polským užíváním slovesa *postrádati* theoretický výklad Jungmannův v Slovníce o českém *postrádati*, vidíme, že se shoduje s Lindem velmi dokonale, i proti vlastním českým dokladům. Sloveso *postrádati* označuje za sloveso dokonavé a s vazbou *něčeho* (melius quam *něco*); význam opisuje slovy *utratiti*, *ztratiti*, dodávaje »ut pol.« (jako v polštině), vše ve shodě s Lindem, z něhož uvádí mezi doklady českými i dva jeho doklady, výše uvedené (první a třetí). Ale ne zcela se shodují s jeho theorií připojené doklady české, které jsou ovšem staršího data než výklad hesla. Nejstarší doklad, který Jungmann označuje zkratkou Hlas. 2., 597 (Hlasatel z r. 1807), je doklad z jeho vlastního překladu Grayovy Elegie na hrobkách vesských a zní (doplněn): »Kdož rád, jsa v loupež němé nepaměti, ten sladký, teskný život postrádá, kdož, maje z toho světa vycházeti, dél krásy jeho zříti nežádá?« Sloveso *postrádati* bylo by tu lze bráti v platnosti slovesa dokonavého (ztratí), ač jisté to není (i význam »ztrácí« byl by tu zcela vhod), ale vazba akusativní se neshoduje s theorií mluvnickou a připouští domněnku, že Jungmann, uživ asi po prvé toho slova v novočeské literatuře, nebyl si vědom jeho souvislosti se stč. slovesem *postrádati čeho*, že ho neobnovil ani neutvořil, nýbrž že poznav je v polštině, přenesl je do češtiny jako hotové slovo s týmž významem, jaké mělo v polštině (ztratiti nebo ztráceti), ale s vazbou českého »ztratiti«, t. j. něco (kterou ovšem i určité případy polské, na př. postradać przyjaciela, nevylučovaly). Ještě blíže k praksi novočeské a dále od ideálního užívání čes. *postrádati* pokročil vývoj v dalších dokladech novočeských, v nichž buď vlivem uvedeného příkladu Jungmannova, který připouští i výklad »býti bez něčeho«, anebo vlivem polského *postradać*, jemuž by v určitých případech také bylo možno rozuměti ve smyslu »nemíti«, začíná se sloveso *postrádati* vyskytovati i v platnosti slovesa trvacího s významem »býti zbaven něčeho, býti bez něčeho, nemíti«. V praksi Čelakovského, kterého vedle Jungmanna lze pokládati za nejlepšího znalce českého jazyka v té době, je zjevné kolísání mezi obojím způsobem. V Panně jezerní 1828 (str. 43) píše: »Otec můj dosti ošlechtěn vrozenou ctností, postrádaje hodnosti a statky vzdoruje losům, jako dub onen větrům.« V překladě Agaje chána (otištěném v České včele 1835) však čteme: »posléze došel (Agaj chán) cíle svého, i ačkoliv opálené má čelo, ač sílu postrádal, nelituje toho; neboť

pro tebe vše to podnikl, ty má huriso!« (Sp. III, 130). V dokladě prvém má sloveso *postrádati* význam zřejmě trvací (= nemaje, jsa prost), v dokladě druhém však je užito téhož slovesa, snad vlivem polského originálu, v platnosti perfektivní (postrádal = utratil, pozbyl, vyplýtval); vazba v obou dokladech je však akusativní jako v dokladě z Jungmannova překladu Elegie Grayovy. Tato nejistota ve vidu, ve významu i vazbě slovesa *postrádati* vleče se pak ještě dlouho v usu novočeském, a to tím spíše, že se sloveso *postrádati* v té době nešíří příliš rychle, zůstávajíc omezeno většinou jen na mluvu básnickou, sloh povznesenější a na spisovatele s polštinou obeznámené. V básních Kalinových (vydaných Douchou a J. Vlčkem 1852) mívá sloveso *postrádati* platnost spíše perfektivní, význam »ztratiti« n. »pohřešiti«, vazbu akusativní; na př. »až na pahrbu kroků staví (hadrnice); žertviště pohanské, církev (= kostel) teď, jmě boha postrádalo, ne svatost« (Básn. sp. 68, = ztratilo jméno, pozbylo jména, ne svatosti); »jeptišky brzo je (družky, jež nepřišly) postrádají na místě, kde obvykle klekají« (tamt. 121, = pohřeší je). Že i vrstevníci Kalinovi slovesu *postrádati* rozuměli v tomto smysle, svědčí i Douchovo »Vysvětlení slov a věcí«, připojené k vydání Kalinovy pozůstalosti, kde se sloveso *postrádati* vykládá slovy »ztratiti, pohřešiti«. Ale v Jandově novele Jaroslav z r. 1857 čteme (str. 66): (nikdy nebyla bych s to, abych) »splnila všechny požadavky, jichž on (váš duch) by postrádal« (= pohřešoval, si přál). Ještě ani u Sušila, který se ve své zálibě v slovech zvláštních a nevšedních neobešel ani bez slovesa *postrádati*, není platnost slovesa toho ustálena. Píše-li Sušil (Listy sv. Pavla 2, 325 z r. 1871) »těch vloh, co rezem postrádaly dlouhým, síla mizí a je, než dřív byla, méně čilou, vece básník starý« (což je překlad z Ov. Trist. V. 12, 21 n. adde, quod ingenium longa robigine laesum torpet et est multo, quam fuit ante, minus), je třeba slovesu *postrádati* rozuměti jako perfektivu novočeského *strádati*, tedy »utrpěti, škodu vzíti«. Píše-li však na jiných místech »lid israelský blesku a nádhery v Christu postrádal, jíž se domněl (!) musí skvíti se Messiáš spásce národa« (Ev. sv. Jana 35, r. 1867), nebo »litovati musíme, že dalejších zpráv o tom jinochu, jakož o celé rodině Pavlově postrádáme« (Listy sv. Pavla I, 1, r. 1870), je patrno, že se tu již blížíme k nynějšímu užívání slovesa *postrádati* v platnosti slovesa trvacího, s významem blízkým slovesu *pohřešovati* a s vazbou — jak Jungmann žádá — genitivní.

Z těchto dokladů novočeských, postupujících od poč. 19. stol. do let sedmdesátých, lze si učiniti obraz o vývoji dnešního slovesa

postrádati. Dobře patrný zmatek ve vidovém pojetí slovesa *postrádati*, jeho kolísavý vývoj významový, nejistota ve vazbě, omezenost na užívání čistě knižní, nedostatek spojitosti se stč. *strádati něčeho* a jeho složeninami zdají se nasvědčovati tomu, že tu nejde o slovo staré a domácí, zabezpečené a utvrzené usem a věcnými i formálními vztahy k domácímu pokladu jazykovému, ani o slovo nově utvořené z prvků domácích a podle jejich vzoru, nýbrž o slovo přejaté. Význam »ztratiti, utratiti«, který se jeví v dokladech starších, i jiné okolnosti ukazují na půdu polskou, kde se sloveso *postrádati* ustálilo právě v tomto významě, který je jiný, než jaký by asi mělo stč. *postrádati*, kdyby se bylo dožilo naší doby, a jaký by slušel nč. *postrádati*, kdyby bylo bývalo utvořeno nově v době naší z novočeského *strádati* (= trpěti). Z významu perfektivního, »ztratiti«, vyvinul se na půdě české snadně pochopitelnou záměnou významu perfektního za význam présentní význam »nemíti, býti bez něčeho«, tedy význam nedokonavý. Že sloveso perfektivní mohlo býti bráno bez vzepření jazykového citu za sloveso nedokonavé, lze vyložiti právě tím, že nedosti živý cit souvislosti mezi přejatým a v jazyce osamoceným slovesem *postrádati* a prostým *strádati* tomu nebránil; odtud i výklady v slovnících, brusech a j., že *postrádati* = trpěti, trochu trpěti a pod. Tento dvojí význam nč. *postrádati*, t. j. jednak »ztratiti«, jednak »nemíti«, zabarvuje se v češtině v dalším vývoji vlivem knižního *strádati* (= trpěti) v tom smysle, že se *postrádati* začíná bráti buď ve významě »něco nerad ztratiti, pohřešiti«, anebo ve významě »něco nemíti a tím strádati, pohřešovati, nedostatkem trpěti«. Zároveň pak působením mluvnické theorie a sloves významem příbuzných ustupuje vazba akusativní, vhodnější k významu »ztratiti«, vazbě genitivní, vhodnější k významu »nemíti, pohřešiti« a pod. Výsledek pak, jevící se v praksi novočeské současné, jest ten: dnešní čeština má jen předmětné sloveso *postrádati něčeho* (podmětné *postrádati něčím* = utrpěti, doložené u Sušila, se neujalo), s videm nedokonavým a s významem (nejčastěji) »trpěti nedostatkem něčeho«. Těmito cestami se stalo nč. složené *postrádati něčeho* dědicem stč. prostého *strádati něčeho*, ne ovšem dědicem přímým, nýbrž adoptovaným.

Vylučovati je z jazyka jako slovo nestaré a formálně nepřesné nebylo by dnes ani dost možné, ani dost správné. Zdá se, že zapustilo už dost hluboké kořeny, neboť se s ním setkáváme i u dobrých spisovatelů. Že pak si jazyk vyvinul u slova přejatého — a s toho stanoviště jest je posuzovati — jiný vid a jiný význam, než měla předloha a než by mu slušely podle theorie, v tom

mu nelze brániti, neboť byly k tomu důvody. Šlo by tedy jen o to, stanoviti jeho potřebnost a rozsah jeho existence v dnešním jazyce, zjistiti, přiřkl-li mu jazyk v své slovní soustavě jeho zvláštní místo a které, neboť v tom je podmínka jeho práva na život. Ze slov, která mu významem stojí blízko, s nimiž se v dobách své neustálenosti významové směšoval a s nimiž se až dosud v běžné praksi, slova často ledabylo odvažující, zaměňuje, nejbližší jsou mu slovesa *nemíti* a *pohřešovati*. Mezi *pohřešovati* a *postrádati* vyvinul se však skutečně jistý významový rozdíl, který nás může vésti na stopu tomu, jaký by asi měl býti význam slovesa *postrádati* v dnešní praksi. *Pohřešovati* znamená »pozorovati, uvědomovati si, že nemám (že tu není), co jsem měl (co tu bývá n. bylo), co bych si přál nebo měl míti (co by tu mělo býti)«; na př. »Hola, za čtvrt hodiny by se mohl probudit — svou ztrátu (klíče) pohřešit« (Klicpera, Div. 1, 272; zpozorovati, že už jich nemá); »muži nás jen tenkráte znají ocenit, když nás pohřešují« (Němcová, Bab. 195; když pozorují, že už nás není); »doma, to jsem věděl, dnes mne pohřešovat nebudou« (Neruda, Malostr. 151; nezpozorují, že doma nejsem); »Hle, čeho pohřešoval dosud Crassus? Vojenské slávy. Triumf slavit touží« (Machar, V září 188; cítil, že jí nemá, ač si jí přál); »Pána Boha jsem nikdy nepohřešoval« (Machar, Konfesse 377; nepociťoval jsem, že bych ho měl míti); »nerad pohřešoval arcibiskup Arnošt muže tak pobožného i učeného ve své kapitule« (Pal., Děj. III, I, 15; byl si vědom, že by tam měl býti); pod.: »co zde pohřešujeme, je plastika« (Vrchl., Profily 28). Základní a důležitou složkou významu sloveso *pohřešovati* je tedy, jak viděti, subjektivní uvědomování a pozorování nedostatku. Toho ve významu slovesa *postrádati*, jak si jej novočeský usus vyvinul, býti nemusí. *Postrádati* znamená proti *pohřešovati* »nemíti to, co bych si přál míti, čeho nedostatek mi vadí, překáží, mne bolí, trpěti nedostatkem něčeho«. Na př.: »umím je (domácí štěstí) líčiti, protože jsem ho postrádala a že se ho nikdy dočkati nemohu« (Podlipská, Sp. V, 229; přála jsem si ho, ale neměla jsem ho); »tíseň srdce jí (Lidce) oužila, jako by něčeho postrádala« (Jirásek, Sp. IV, 79; jako by neměla, čeho by potřebovala); »celá ves jí (Marjánky) postrádala a po ní tesknila« (Holeček, Sp. V, 142; bolelo je, že už jí není); »upřímně jsme postrádali jeho zpěvu« (Čech, u Mašína 150; bolestně jsme cítili jeho nedostatek); (Zeyer) »nepostrádal ještě smyslu pro exaktnost« (Karásek, Ren. touhy 163); »že vypravování moje oné lehkosti a gracie postrádá, ... prominete mi zajisté« (Zeyer, Sp. IV, v úv.; že mu vadí nedostatek); pod.: »my-

šlénková tíž i hloubka postrádají vždy záchvěvu citového« (Vrchl., Profily 117) a j. Z těchto dokladů, osvětlujících význam novočeského *postrádati*, je viděti, že sloves *postrádati* a *pohřešovati* nelze zaměňovati: i tam, kde se význam obou sloves sbližuje a z části kryje, cítíme v slovese *postrádati* silnější přízvuk citový, cit nelibosti, až bolesti, kterého v slovese *pohřešovati* není. Pohřešuji-li knihy, neznamená to nic víc, než vědomí, že se mi buď ztratila anebo že bych ji měl míti; postrádám-li té knihy, znamená to už, že mi ten nedostatek je nemilý, že mi vadí. Napsal-li tedy na př. Herben (Slov. děti 209) »postrádáte, laskaví čtenáři a spanilé čtenářky, jednu dobu v této staré slovácké škole, totiž »před modlením«, je tu užito výrazu příliš silného, neboť tu běží o pouhé *pohřešiti* (t. j. uvědomiti si, že jí není). Naprosto však nelze zaměňovati slovesa *postrádati* slovesem *pohřešovati*, jde-li o podmět věcný; můžeme říci podle dokladů výše uvedených, že vypravování postrádá gracie, ale nemůžeme říci, že jí pohřešuje: pohřešovati jí mohu jenom já (postrádati, vadí-li mi to, ovšem také). Tímto omezením a vymezením významu, který si nová čeština vyvinula u slovesa *postrádati* proti slovesu *pohřešovati*, měl by býti pro praksi dán i poměr slovesa *postrádati* k slovesu *nemíti*. *Nemám* nepraví nic víc, než že něčeho není; »nemám té knihy« znamená »není v mém majetku«, »pohřešuji té knihy« řeknu, jestliže si uvědomuji, že jsem ji měl a že jí nemám, »postrádám té knihy«, nemám-li jí, ač bych jí (nutně) potřeboval; řeknu-li o nějakém obraze krajiny, že nemá stafáže, je to pouhé tvrzení bez kritiky, řeknu-li však, že postrádá stafáže, je to kritika, neboť vyjadřuji, že mi ten nedostatek stafáže vadí; že ten obraz pohřešuje stafáže, říci nelze. V tom smysle tedy bychom měli užívati slovesa *postrádati* vedle slovesa *nemíti*, nikoli za ně a nestírati zase znovu s něho ten odstín významový, který si na něm jazyk — byť jen knižní — vypěstoval a který jest jeho životním oprávněním. Nemělo by se tedy psáti, že andělé postrádají těla (příklad káraný Bartošem ve Věstn. č. prof. XII, 95), nechce-li se říci, že nedostatek těla je jim trapný, nemilý nebo na závadu, nýbrž jde-li prostě jen o to vyjádřiti, že jsou to bytosti bez těla. Sem asi náleží, v čem někteří brusiči viděli napodobení něm. slovesa *entbehren*; že se totiž při překládání příliš otrockém cítila potřeba slovesa znamenajícího »nemíti«, ale silnějšího a plnějšího, než je sloveso *nemíti*, o to, oč se liší něm. *entbehren* od *nicht haben*.

Místo »vypravování postrádá gracie« lze říci také, jak už z dřívějšího výkladu je viděti, že mu schází gracie, že mu gracie chybí, že se mu gracie nedostává atp.; slovesa *scházeti* a jeho synonym

lze takto užíti místo slovesa *postrádati* skoro vždycky, je-li podmět věcný. Je-li podmět osobní, nepostačí ovšem sloveso *scházeti*, aby vyjádřilo rozdíl, který je mezi *pohřešovati* a *postrádati*. »Ta kniha mi schází« muže znamenati i to, že jí pohřešuji (pamatuji, že jsem ji měl) i že jí postrádám (protože bych jí tuze potřeboval). Je možno také, že k užití výrazu *postrádati něčeho* místo *schází mu něco, nedostává se mu něčeho* povedou někdy i duvody stilistické, potřeba slovesa podmětného místo vazby neosobné a pod.

Z toho ze všeho tedy plyne pro dnešní praksi jazykovou: nechceme-li se už nad slovesem *postrádati něčeho* zatvrzovati a chceme-li ho užívati duvodně a takřka racionálně, abychom ho užívali v tom odstínu, který si na něm novočeská prakse jazyková — byť nestará — vypěstovala, — a hlavně, abychom jím neplýtvali, když už ne pro jeho minulost, tedy aspoň proto, že je to přece jen slovo **p o u z e p a p í r o v é**.

DROBNOSTI.

KAMARÝT; KEPRTA; KREDLECH.

K těmto slovům, o nichž se jedná v minulém (4.) čísle »Naší Řeči« na str. 105 sl. a 122, pokládám za nutné přičiniti jakožto etymolog česko-německý několik stručných poznámek. Především vyslovuji úplný souhlas s článkem, pochodícím tuším že z pera prof. J. Zubatého, o českých příjmeních *Kamerét*, *Gamaret*, *Kamarýt*, dále pak *Kaván*, *Kavín*, *Kavina* a *Parcifal*, jejichž pravzory se shledávají ve jménech tří význačných postav pověsti a eposu o sv. Graalu, totiž *Gahmuréta*, *Gáwána (Gáweina)* a *Parcivála (Parsifala)*; nesouhlasím však se stanoviskem příliš zdrželivým tam zaujatým, že správnost tohoto výkladu dokázati prý nelze. Naproti tomu tvrdím, že výklady ony jsou opravdu co nejlépe podepřeny a že etymolog zvláště při slovích přejatých musí míti také dávku odvážlivosti, která na př. nebrání mně, poučenému z tolika příkladu jiných, abych též české příjmení *Buřival* nevyvozoval ze jména hlavního hrdiny graalského, vyslovovaného arciť lidově se znělými souhláskami **Barzival*, t. j. **Bařival*, a spodobeného ke jménum *Bořivoj* atp. a konečně k *bouřiti* v útvary **Bořival*, *Buřival* (srv. též *Buřivoj*). S podobným přikloněním k *burcovati* a s pravou výslovností středohornoněmeckou v prostředních souhláskách objevuje se naše jméno v obecném významu

»rytířská povídačka« ve větě citované u Kotta 1, 109: Četl to někdo v starých *burcifálích.*

Nemohu také jinak než dáti za pravdu ústnímu podnětu Mathesiusovu, abychom totiž v českých příjmeních *Galát, Kalát (Kalat)* spatřovali jméno syna Lancelotova, pozdějšího graalského hrdiny a jaksi zástupce Parcivalova *Galaad*, o němž předkové naši beze sporu dobře věděli. Sám pak k *Žibřidu* atp. řadím jméno švakra jeho *Gunther (Günther)*, jež se v češtině přirozeně obráží jako *Kunte, Kunta* (srv. *Walde* a *Valta* z *Walther*) a *Kyntera.*

Rovněž při výkladu příjmení *Keprta* vedl bych si mnohem jistěji. Správné zajisté je, že mu odpovídá něm. *Gebbert, Göbbert* a pod. (Förstemann v svém Altd. Namenbuchu uvádí ještě novoněm. *Gebert, Gäbert, Geppert, Göppert* a j.), pramenem toho všeho pak může býti toliko buď *Gebhart* (starší *Gebahard* »v darech mocný«) nebo *Gerbert* (starší *Gêrberht* »kopím se skvějící, kopím proslavený«): ono by bylo v koncovce oslabeno, toto zase v příčině prvého *r* dissimilováno. Dávám však přednost výkladu z *Gebhart* proto, že toto jméno jest obvyklejší než ono druhé a že sám Förstemann neuznává ani jednoho případu dissimilace při německém jménu *Gerbert*. Též příjmení *Gábrt*, jež vedle *Emhech* (= *Ebenhöch* »v stejné výši bydlící«) mně vždy už jako dítěti znělo v Malých Svatoňovicích cize, není než otevřeně pronášené *Gäbert* (v. výše), k němuž se velmi dobře hodí Förstemannovo *Kappert*, zbytečně opatřené otazníkem.

Na konec podávám vysvětlení místního moravského slova (Trnávka, Šumperk) *kredlech, krédlich* »povidla«. Kdyby nebylo jiných jazykových údajů, bylo by lze se domnívati, že to není přímo pojmenování samé věci, kterou Němci zpravidla zovou *Mus*, po případě *Brei**, tedy slovy českému uchu málo význačnými; a tu by bylo možno bráti jediné v počet německé slovo, dnes arci v spisovné řeči neobvyklé a svou podstatou dialektické, jež znamená »*veškero nářadí*«, patrně to, jehož Němci užívali připravujíce povidla a po němž se hlasitě sháněli před početím této práce. Slovo to zní v starší (pozdě středohornoněm.) době buď *daz geraetlich* nebo i *geraetlach* (srv. Grimmův slovník 4, 1[2], sl. 3578), z čehož v lidové mluvě později vzniká oslabením *gräilech, gretlich* s neznělým g, rovnajícím se našemu *k*. Kmenová samohláska, původně dlouhá (slovo jest odvozeninou z *geraete* »Gerät«), před skupinou souhláskovou se po případě i krá-

* Viz P. Kretschmer, Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache (1918), str. 367 násl., kdež udány i ojedinělé názvy jiné.

tila — a tak Moravané, slyšíce *krétlech (krétlich)* a *kretlech* vedle sebe, byli by přejali oboje s lidově znělou skupinou souhláskovou uprostřed místo německé indiferentní v podobě **krédlech, kredlech* a *krédlich.*

K bližšímu odůvodnění mohlo býti dodáno ještě toto: Při účelné výrobě povidel je třeba rozličného, přímo nepostradatelného nářadí. Není pochyby, že jako ovocnářství vůbec (slovo *ovoce* je vypůjčeno z germánštiny), tak také lepší zužitkování ovoce šíří se z jižních a západních zemí evropských a přichází přes německé kraje k nám. Zvláště na Moravě, na př. na Hané, neznali dlouho neb aspoň nepřipravovali švestkových povidel, znali jen *trnky* neb *kaláátka*, proto dosud mluví o trnkových koláčích, trnkové nádivce, míníce tu všude povidla ze švestek. Nářadí pak je rozdílné podle množství a druhu zpracovávaného ovoce; k primitivnějšímu náleží cedník nebo hrnec s dírkami, kudy se propouští břečka pecek zbavená; kde není takových hrnců, užívá se vroubkovaného hříbku ke stírání a roztírání souvislých ještě částí ovoce. Způsob prý český domácký, jak jej popisuje Ottův Sl. naučný p. Povidla, je již pokročilejší a na přechodu k výrobě tovární: jsou tu zvláštní kotle, ve dne v noci obsluhované, dosti složité mísidlo zvané *vašek* a pohybované dlouhým táhlem, hrnce neb necičky dírkované nebo síta položená přes káď a seříznutá košťata k roztírání a jiných věcí více — a ačkoli tento postup zejména v českých krajích zdomácněl a došel asi všelijakého drobnějšího zdokonalení, přece jen základ a vzor byl i tuto cizí a bezprostředně německý, jak neklamně tomu svědčí slovo *kynkule*, značící první rozpust čerstvých švestek, onu ještě tekutou břečku v kádi, pecek ovšem nadobro zbavenou, jež se poté zahušťuje na týchže svrchu uvedených kotlích v tužší povidlovou hmotu. Totéž slovo znají Jungmann a Kott (I, 862) mimo uvedený význam, zvláště z Podřipska, v užití ještě dalším, ale ovšem spříznéném, »vařené bezinky; šťáva v sušárně s lísek kapající«. Jaký jest základ cizí? Buď německé nářeční *der kunkel* s druhotvarem patrně přehlasovaným *künkel* (jeť slovo stejně utvořeno jako *der Tümpel* »tůně«) a s významem rovněž »tůň, zejména bahnitá«, ale mnohem častěji »vodní vír«, což by tedy bylo zde velmi vhodně přeneseno na tekutá ještě a kalná povidla, stále pak míchaná a vířící — anebo německé nářeční **der tünkel*, utvořené z prvotného *die Tunke* »omáčka, břečka« vedle *Tümpel* působením protějšku rovněž dialektické *kümpel : kunkel* (srv. o tom všem u Grimma 5, sl. 2653 násl.) a značící »břečkovitou tekutinu«, což se rovněž hodí dobře. Přidržím se sám výkladu prvého, doklady ověřeného, ale

připomínám, že by Čechové také v druhém případě byli postřehli toliko *kynk'l* (jeť naše *ki-* silně předopatrové, na př. *Kykal* m. *Tykal*, *Kybal* m. *Tybal* [*Tibal*] t. j. hebrejské *Tubal*) a z toho učinili ženské *kynkule* zrovna tak, jako naše *mišpule* odpovídá německému *Mispel*, *levandule* mužskému *Lavendel* atp.; rod v cizí řeči není právě tak rozhodným činitelem pro řeč vlastní jako koncovka slova, důsledně sdružovaná s podobnými, a potom rod jiných domácích slov obdobného významu, jako zde »břečka, máčka a pod.«.

Že ostatně při výpůjčkách z cizího jazyka zhusta bývá pošinut význam, že bývá metonymicky kladen nástroj za vyráběnou věc, jméno pracovníka za práci jím konanou, průvodní zjev za předmět hlavní atp., toho buď uveden jen jeden příklad nadmíru poučný, jest to slovo *rámkaše*, *rankaše*, *rantoška* a pod., jehož leckde v Čechách (v Praze, v Polabí, na Sedlčansku a j.) užívají k označení ssedliny, vybývající z přepuštěného másla, »šmolcu«. Jak jsem již jednou (Agrární archiv 1919) vyložil, běží tu o starší německé *râmtasche* »sáček pro nečistotu, špínu (v alemanštině *Schmutz* značí přímo *sádlo!*)«, tedy o věc, které Němci, předcházejíce nás dojista při oné manipulaci, používali, aby právě od čistého tekutého másla, jež sáčkem protékalo, oddělili *usazeninu* z látek jiných, druhotných. Spodobou vznikl u nás z toho útvar *rantaše*, s předním *k* pak ono podivné, jakoby české a velmi přiléhavě sdružené *rankaše*, zdrobněním *rantaška*, *rantoška*. —

Asi stejnou dobou s tímto výkladem prof. J. Janka dostali jsme od prof. Fr. Spiny důležitou zprávu, již zde otiskujeme v překladu:

»Moravské slovo *kredlech*, po jehož výkladě se ptá »Naše Řeč« V, 122, souvisí s ohřebeckým (Schönhengst) nářečním výrazem Klêderich, Klêdrich, jímž se zde označují povidla. Oba ty tvary jsou mi známy z mého domova, totiž z Trnávky (Türnau) i z německých vsí tohoto jazykového ostrova, na jehož jižním okraji Trnávka leží. Přemístění hlásek *r* — *l* jako v slovech cerel — celer, něm. Zeller, kerluby — něm. Kohlrüben, ratolest z letorast, csl. lětorasl' atd.« Strany etymologie ukazuje prof. Spina na hol. *klad* »kaňka«. Tuto zprávu jsme oznámili prof. Jankovi, jenž po ní k svému výkladu přidal dodatek zde následující. Red.

Vraťme se však k záhadnému slovu *krédlich*. K výzvě obsažené

D o d a t e k k výkladu slova *krédlich*. K výzvě obsažené sešlo se tu dodatečně několik důležitých *údajů lexikálních*, z nichž největší váha připadá hořejšímu příspěvku Spinovu, že totiž Němci tamní sami rovněž nazývají povidla, rozuměj švestková, zvláštním slovem onomu českému podobným a znícím buď *Klêderich* nebo

Klédrich. K tomu přistupuje pak další zpráva gymnasijního ředitele kroměřížského p. Dra Jana Blažka, že slýchal české slovo, znící v ústech lidu též *kledrich*, od mládí a že je rozšířeno ani ne tak na Šumbersku jako na Unčovsku jedině na pomezí česko-německém (sám by v tom viděl německé *klebrig*). Konečně je zajímavá odpověď, ochotně mně zaslaná p. ředitelem školy v Měst. Trnávce Fr. Stuchlíkem, jenž působí v tamním kraji sice teprve druhý rok, ale pilně se poptával po slovech i věcech a zjistil: 1. že výroba povidel je stejná u Čechů a Němců, 2. že se k výrobě jich užívá měděného kotle a *míchadla*, jež Němci zovou *Povidelrühr*, 3. že Němci říkají v Trnávce, Petrůvce, Péckově a j. pouze *Povideln*, Češi pak *trnky*, *kredlech*, *povidla*, a 4. že slovo *kredlech* je velmi běžné a že je snad odvozeno od německého *Klöder*, *Kleder* (snad *Kleber?*), což znamená »špína, skvrny na kabátě, zamazaný kabát«.

Pokusím se nyní, jak doufám, o výklad zcela uspokojivý. I za okolností podstatně změněných mohl bych sice setrvati na etymologii své původní a dovozovati, že Němci, pozbyvše svého slova *grétlich* »všecko nářadí« a slyšíce od Čechů jmenovati povidla slovem *kredlich* i přesmyknuté *klédrich*, přejali — jak se často děje — toto slovo do svého nářečí zrovna jen v omezeném a pošinutém onom významě zpět: *klédrich* a spisovněji jaksi, plněji *kléderich*. Avšak toto stanovisko bylo by jen potud správné, pokud by německé *kléd(e)rich* bylo útvarem v němčině jinde a zejména v této podobě neznámým, z jejího pokladu slovního nevysvětlitelným. Tomu však najisto tak není. Jak již Spina napovídá svým poukazem k nizozemskému *klad* »špína, kaňka«, tkví kořen slova v germánštině, i mohu uvésti nejen podstatná jména další jako nizozemské a jinaké *kladboek* »kniha k čmárání, konceptní kniha« (pro horní němčinu Adelung zapsal kupecké *klättbuch*), dánské *klat* »kaňka«, dolnoněmecké *Kladde* »špína, nečistota, pak první koncept a kniha pro něj«, dolnoněmecké a někde i středo- a vlastně hornoněmecké *der klâter*, s přehláskou *kläter* (*kleter*, *kletter*) »špína, bláto na šatech, kusy bláta neb hnoje, kravský koláč, kaňka, cár« — nýbrž také přídavná jména: jednak dolnoněmecké *kladdericht* »špinavý, rozcuchaný«, jednak i středoněmecké *klât(t)erig*, *kläterig* a vlastně hornoněmecké *kletterig* vesměs se základním významem »špinavý, pak i roztrhaný, rozcuchaný«. Jak viděti, střídají se tu od počátku útvary, zakončené v kořeni souhláskou *d* nebo *t*, a není proto nepodobno k víře, že základem slov jmenovaných je představa zvukomalebná, a to pleskajícího bláta, lejna neb vůbec špíny nějaké; v horní němčině jsou pravi-

delnými střídnicemi slova s *t*, jako *Klet(t)er*, při čemž snadno nastává nářeční podružná změna v *d* (na př. v durynském *klader* »špína na kazajce«, starobavorském *kladern* »mazati« a j.), anebo slova s *tz*, jako podstatné *klatz* »skvrna« a přídavné *kletz(e)* »špinavý, lepkavý«.

Zjistivše všecku tuto tvarovou pestrost, jež ještě lépe v podrobnostech vyniká z Grimmova slovníku (viz tamtéž 5, sl. 891—2, 1007—9, 1017—18, 1153—57), kdež ostatně Hildebrand, jeden z nejlepších znalců němčiny, nazývá slovo *klater* široko daleko spřízněným a mnohými druhotvary odstíněným, směle můžeme i povědomé naše severomoravské *kléd(e)rich* prohlásiti za domorodé v střední němčině; bylo by to původně přídavné jméno, odvozené z podstatného také severomoravského *Kleder* (v. výše), s přehlasovanou samohláskou, zdlouženou v otevřené slabice, s podružně se dostavivším *d* a s koncovým *g* spiranticky pronášeným, takže *kléderich* = *kläterig*. Avšak přídavné jméno — a to jest důsledek našeho nynějšího výkladu — bylo by již v němčině severomoravské vzalo na sebe úkon jména podstatného, podobajíc se koncovkou slovům jako *Wegerich*, *Hed(e)rich*, *Spülich(t)*, *Kehrich(t)*, jež Goethe píše *Kehrig*; význam nemohl pak býti jiný než »špinavá, blátivá, mazlavá, lepkavá hmota, tedy kaše«. A pojem i výraz ten ulpěl význačným způsobem na tekuté a kalné, stále víc se zahušťující »kynkuli« povidlové, pro niž (jak víme) si Čechové vypůjčili právě také tento název svrchu vyložený; Moravané provedli při výpůjčce ono přesmyknutí souhláskové a říkají tudíž zpravidla *krédlich* anebo po hanácku i **krédlech*, *kredlech*, a to povidlům švestkovým vůbec, jakž činili už dříve nebo teprve podle vzoru Čechů tamní Němci. Domnělou spojitost našeho slova s *kleben* »lepiti se«, *der Kleber* »lepidlo« a *klebrig* »lepkavý«, ač význam by se dosti dobře hodil, je z hláskoslovných důvodů zamítnouti.

Josef Janko.

ŠIRŮČEK, SIRŮČEK.

Došel nás dotaz, co znamená příjmení *Sirůček* (někdy bratrským pravopisem také Syrůček). Mluvnickou úvahou bychom dospěli soudu, že býval původní tvar Sirótček, Siruotček, což by byl zdrobnělý tvar jména Sirotek. »Sirotků« nalézáme v právních zápisech od 15. st. dost; říkali tak nejprve skutečným sirotkům, lidem v mládí osiřelým, říkávali jim někdy tak, i když dospěli, a jméno to se pak i dědívalo (v lat. listinách z r. 1480, 1481 čteme v Arch. č. 16, 215 a 225 jméno dominus Johannes dictus Sirotek de Lichtnburg, r. 1465, zase v lat. listině t. 18, 342, Paulus Or-

phanus de Wrssowicz, kde tedy »Sirotek« přeloženo). Ale vadí nám dvě věci. Předně, že by v staré době ostatní pády příjmení Sirůtček, Siruček asi zněly Sirotečka atd. (jako bylo na př. obůjček, oboječka), jakých nenalézáme, a za druhé, že dokladu i tvaru Siruček je v staré době velmi poskrovnu. Máme po ruce jen z r. 1480 z Arch. č. 28, 694 doklady »na Siručkový pastvě«, »na Siručkovi« (čekali bychom »na Sirotečkově pastvě, na Sirotečkovi«, protože tenkrát se jistě ještě zřetelně cítilo, co znamená jméno Sirotek, a bylo by se cítilo, i co znamená Siruotček); a v této době nesmíme k tomu zapomínati, že psané s lze čísti i š.

Příjmení *Široký* čteme od 15. stol. dosti často. Bylo to nejdříve označení osoby tělem široké, někdy snad i posměšné, pak z toho bylo i dědičné příjmení. V Arch. č. (sv. 15, 26, 28, 32) nalézáme na př. v letech 1445—1450 příslušníky rodiny Širokých z Mirovic. A stejného rázu je patrně i příjmení *Šíróček*, *Širuoček*, *Širuček*; zrovna z něho cítíme dobrácký posměšek osoby malé, ale široké v ramenou nebo v pase. V rejstřících svazku 6, 13, 16, 17, 21, 28 bychom shledali pěknou hromádku Širučku i žen Širučkových z let 1476—1538. Srovnáme-li to vše, zdá se nám, že tvar Siruček vznikl nějak ze Širuček, což právě u jména, jehož význam časem upadá v zapomenutí, snadno lze chápati; stačí nedopatření v nějakém zápise nebo v matrice, nesprávné čtení zápisu, a příjmení je pojednou změněno. Jsou u příjmení snadno možné i změny hláskové na písmě nezávislé. Z příd. jm. *střižný* výslovnost novodobá udělala *stržný* a brusy musí učiti, jak máme psáti (zdá se, že zde působila snaha rozlišiti dvě podobné hlásky téhož slova); a něco takového se mohlo státi i s naším jménem.

Ale Siručkové ať se píší dále, jak se psali posud. Předně nevíme, je-li náš výklad správný, za druhé by mohli míti opletačky s úřady, kdyby se začali psáti jinak, než jsou zapsáni v matrice, a za třetí bychom neradi, aby snad naší vinou prohloupili jako Rubešův pan Trouba — Traube.

NĚKOLIK SLOV A TVARŮ.

P. Sylv. Dvořák z Vel. Meziříčí poslal nám několik slov a tvarů, z nichž některé zasluhují zvláštní zmínky.

Krbek (IV, 152) je slovo na Velkomeziříčsku obecné, ne však o toulci z býčího rohu (tomu se tam říká vrohe), nýbrž o toulci dřevěném. Slova krb, krbec, krbek, krbík, krbel, krblík s týmže významem mají naše slovníky z různých končin území československého; jsou podobná slova i s významy jinými, ukazující na výrobu ze dřeva (na př. dřeváky, ptačí budníky na stromech, jež

původně bývaly z vydlabaného nebo vyhnilého kusu kmene, ne z prkének, i holubníky), a podle toho i krby, krbce atd. jsou toulce především dřevěné, třeba se téhož slova užívá někde i o toulcích jiných. O původu těchto slov bychom mohli psáti jen nejisté domněnky.

Jako se místy říká *skrzevá* a pod., říká se na Velkomeziříčsku (mimo skrzevá) i protivá (pr. tomu stromu), mimová (jen s 2. p.: mimová těch peněz) kvůlivá (kv. tomu jdu do města), vedlivá, podlivá (p. toho bude zavřen; dle s významem »podle« tam neznají, jako větším dílem ani jinde). Nejstarší z těchto tvarů jest asi *protivá*, jež známe z mor. listin a zápisů již z let 1472—1503 (srv. Sborn. fil. 6, 121); nevíme ovšem, máme-li čísti tyto doklady s krátkým *a*, či s *á*. Býval asi ztrnulý 1. p. podst. jména protiva, jehož se užívalo jako příslovce a pak i jako předložky (jako dle, chyba = »bez, mimo« jsou nepochybné 1. p.) a jehož koncovka se v této platnosti zdloužila (jako se místy říká kvečerou, kvíčerou m. k večeru, včerá, zajtrá atp.); a podle proti — protivá vzniklo asi skrzevá atd. Místy říkají na Moravě protiv; to je z pův. protiva nebo z jiného pádu téhož jména.

Místo *ano* v okolí jaroměřickém, na př. ve Výčapech, říkají han, také no han = no ano. Domníváme se s p. D., že to je (ztrátou koncového o, v pod. slovech v češtině častou, a předsutím h) totéž slovo co ano. Říkají i někde jinde an, han nebo pod. místo ano?

Velmi časté tvary na Velkomeziříčsku jsou *pomalijác, čerstvijác, pozdijác* (pomaleji, čerstvěji, později; u jiných příslovcí nejsou obvyklé). V Čechách prý se panu D. s tím smáli; u nich by se asi smáli Čechovi, který by šel čerstvějc, aby byl dřívejc doma, který musil jíti pomalejc, a proto přišel pozdějc, který nemohl něco hloupějc udělat, než udělal. Naše -ejc, -ějc je asi z -ějíc (jako v Čechách lidé uměj a také dělaj všelicos); máme za to, že -íc, -iác v 2. stupních příslovcí vzniklo nějakým smíšením s příslovečnými tvary přechodníkovým, v Čechách na -íc, -íc (tak říkajíc, stojíc), na východě často -ác, -ijác (sediac, odtud seďačky atd.).

V témže kraji mají divncu vazbu u slovesa *nadati:* nadala jí od potvor, od husejch, od cour a pod. Tomu dovedeme rozuměti jen tak, že se původní vazba s 2. p. (nadala jí potvor) odcizila mluvnickému citu a byla nahrazena bez velikých mluvnických úvah podobnou vazbou 2. p. s předložkou *od*, jako podle Bartošova Dial. slovn. v jiných mor. nářečích je předložka *do:* nadávala jí do čarodejnic, nadával mi do potvor, vynadál mi do kmínů (= zlodějů, lumpů, šejdířů; toto mor. a sloven. slovo známe již z roku

1612; vykládají je z franc. gamin, snad by mohlo souviseti spíše s něm. gemein).

Říká se *pádem* s významem »hned«: šel tam pádem ráno, musíš tam pádem jít. To známe již z Bartoše, kde jsou i doklady svědčící, že »pádem« nabývá významu »právě«, na př. i o minulosti nebo o místě (pádem se to stalo, pádem na kraji). Původně to byl výraz způsobový, jako honem, úprkem, valem a pod. a znamenal asi »upadnutím, jako když padne, náhle«. Podobné je české *horempádem* (říká se i horempátem, horumpátem); to znamenalo asi puv. překotný pohyb nahoru dolu, pak pohyb o přítrž vubec (»tím se stalo, že se čeládka tak horem pádem k Vojtovi nehnala do služby, jak očekával«, Tyl, vyd. Sekaninovo, 2,1001), proto i pohyb neladný, a konečně i nepořádek vubec (všecko zde leží horempádem, horempátem).

POSUDKY A ZPRÁVY.

Republika československá (mapa). Navrhl a provedl ing. Jul. Gregor[,] podplukovník a člen vojenského zeměpisného ústavu v Praze. Vydal A. Píša, Brno 1919.

Auktor, člen vojenského zeměpisného ústavu v Praze (!), snažil se jistě, vydávaje tuto mapu Republiky, vyhověti skutečné potřebě a čilé poptávce po podrobnější mapě celistvého území našeho státu; snaha to jistě uznání hodná. — Jiná však je otázka, s jakým zdarem auktor svému úkolu učinil zadost. A tu je třeba říci, že, byť bylo toto vydání označeno jako »prozatímní«, je to přece naše kulturní ostuda, že se takový elaborát dostal na veřejnost, ba že vnik! — z nedostatku map lepších — i do škol. Vytýkáme totiž mapě Gregorově hrubou nešetrnost k jazykové a pravopisné stránce jmen místních, která je doma i v cizině u takového díla na pováženou. Auktor nové mapy neuznal patrně za potřebné opírati se v této příčině při své práci o spolehlivé *české* mapy našich zemí, tím méně se staral o starší díla místopisná, jako je Řeh. Volného »Markgrafschaft Mähren«, i r. Palackého »Popis království Českého«, Niederlova »Národopisná mapa Uherských Slováku«, Fr. Černého a P. Váši »Moravská jména místní« atd.

Kdo jen letmo pohlédne na mapu Gregorovu, toho překvapí spousta hrubých omylu v nomenklatuře; z nich se dají velmi mnohé vysvětliti — zajisté však ne omluviti — mechanickým opisováním z ruzných vojenských i jiných map *německých*.

Tak je na *české* mapě Republiky v kraji pelhřimovském městečko Viskitna (Vyskytná!), mezi Jihlavou a Třeští kopec Kitzbg 752 (ledabyle opsáno za něm. Spitzberg, po česku ovšem v onom kraji Špičák!), u Mor. Budějovic stanice sev.-záp. dráhy Lispice (něm. Lispitz) za české Blížkovice, přítok Berounky Radbusa (m. -za), u Tachova Novoměstí (= Neustadtl) m. Stráž. Mezi osadami v Čechách ještě nalézáme nesprávná jména Nedar (m. Nedař vedle Nedařice u N. Paky), Kardašov*á* Řečice, Březová Hora (m. Hory), *U*terý u Teplé, Zacléř, Milesovka a j.

Na Moravě vedle oněch »Lispic« jsou prý také: Straškov (m. Strážek, dříve Strážkov, něm. Straschkau), Kvašice (m. -sice), Vrenov, Německy (m. Německé), Náměsť, Nivnica, v sev. Moravě dvakrát Unčov m. Uničov a Úsov (tato jediná chyba je na obálce opravena). I nepřesností v kvantitě je v moravských jménech mnoho: Mr*a*kotín, Okř*i*šky, Radost*i*n, Hul*i*n, Jev*i*čko, Osov*a* Bitýška, a naopak zase Boh*dá*lov, Ston*á*řov.

Pravá anarchie je však ve způsobu psaní jmen na Slovensku; dá se dobře kontrolovati »Místopisem a národnostní statistikou obcí slovenských« (vyd. rovněž r. 1919 v Praze, nákl. Společnosti národopisného musea československého). Svorně vedle sebe stojí jména psaná pravopisem slovenským a hned zas českým, ba i polským (či spíše německým?), nebo zase prostě ponechaná jména maďarská (a to i osad v župách skutečně slovenských, kde máme prastaré původní názvy slovenské!). Z uvedených příkladů bude i prostřednímu znalci sloven. místopisu a jazyka auktorova nedůslednost zřejmá. Tak čteme vedle správ. Terchová, Ružomberok zase Sobotiště, Něm. Pravno, Kežmar*k*, vedle Belá jindy nespr. Bělá — a zase: Námesto*w*o, Makó*w*, ba i Brezo*wá*. Nespr. kvantita je ve jménech: Dobšin*a*, Trsten*a*, P*u*chov, Mur*a*ň, Vr*u*tky, Dol. Kub*i*n, Lubietov*a* (m. Ľubietová), naopak zase Ž*á*bokreky, B*á*ňská Bystrica, Krásn*á* Horka (m. Krásna Hôrka); kopce Bystr*a*, Kriv*a*n, Zlat*y* st*u*l (!). Jiná nedopatření pravopisná: Červ. Kamen (-meň), Králová (m. -ľová), Hum*a*nné, *S*trba, Erdu*d*ka, M*a*lachý (m. -cky), Čača (m. dca, -ca), Rev*á*ca, Bardijov (m. iov), kopec *D*umbier (!). Z množství neprávem ponechaných názvů maďarských aspoň: Szucsan (Sučany), Strecsén (Strečno), Novotty (m. maďar. Novoty, sl. Novoť), Lucsivna (Lučivná), Gálszécs (Sečovce), Znióváralja (Kláštor pod Zniovom) atď.

Je tedy víc než pochybné, je-li takováto práce našemu vojenskému ústavu zeměpisnému ke cti!

Vl. Sova.

V. Blasco Ibáněz, *Krev a písek* (Sangre y arena). Přeložila M. Votrubová-Haunerová. 1920. Nakladatel Karel Beníško v Plzni. Str. 400. Cena Kč 27.—.

Překlad tohoto španělského románu stal se předmětem malého literárního sporu mezi kritikem Zvonu a překladatelkou, sporu zajímavého mimo jiné pro poznání, na jak lehkou váhu naši někteří překladatelé berou a jak málo rozumějí tomu, co by mělo býti první podmínkou jejich překladatelské práce — umění vládnouti dokonale svým vlastním jazykem. Referent Zvonu (v č. 23), zmíniv se s uznáním o slohové stránce překladu M. Votrubové-Haunerové, vytkl, že s mluvnicí je překlad bohužel na štíru, a uvedl na důkaz několik lapidárních chyb v překladě se vyskytujících. Překladatelka uveřejnila ve feuilletonu večerního vydání Národních listů (4. března t. r.) obranu proti výtkám referentovým, které dílem vyvrací, dílem zesměšňuje. Referent Zvonu odpovídaje v č. 26 na překladatelčinu obranu, nezabývá se už znovu rozborem jazykové stránky překladu, nýbrž dovolává se úsudku Naší Řeči, jemuž se chce podrobiti.

Naše Řeč se nemíní vyhýbati tomuto přímému vyzvání, už proto také, že jest v jejím programu všímati si jazykové stránky nejen původní tvorby literární, nýbrž také literatury překladové, a jí zvláště, neboť žádnou jinou cestou se nedostalo do jazyka tolik smetí a býlí jazykového jako právě ledabylými překlady. Je tedy zcela v programu našeho časopisu, podrobíme-li jazykovému rozboru i překlad M. Votrubové-Haunerové, jako jsme před tím již rozebrali řadu překladů jiných a jako v budoucnosti budeme musiti učiniti bohužel asi s řadou překladů dalších, než bude dosaženo toho, co by mělo vlastně býti věcí samozřejmou, aby naši překladatelé pokládali za věc své cti nejen uměti dobře francouzsky, německy atd., ale také česky. Nemíníme ani přiskakovati na pomoc referentovi Zvonu, ani ubližovati paní Votrubové-Haunerové a vynasnažíme se co nejvíce zdržovati se vlastní kritiky, ponechávajíce svým čtenářům rozhodnouti podle jakosti a množství výtek, jež jazyková kritika muže a musí činiti tomuto překladu, byl-li úsudek referenta Zvonu správný čili nic. Nebudeme se také zabývati chybami subtilními, ačkoliv právě jemné a ne pouze školsky správné zacházení s jazykem by mělo býti počáteční kvalifikací každého, kdo se chápe pera a než se ho uchopí, nýbrž přestaneme na výtkách, o jejichž podstatě se lze přesvědčiti z elementárních pomůcek, které jsme sami již mnohokrát učinili a odůvodnili a které každému, i nefilologu, jsou jasné.

Abychom začali od věcí nejprostších, všimneme si nejprve toho,

čím referent Zvonu skončil, t. j. chyb pravopisných. Při nich je ovšem těžko někdy rozhodovati, co spadá na vrub nedbalé korektury a co je skutečně chybou pisatelovou. Píše-li se v překladě: (holčice) užívali (81) a před tím zmítaly, jde jistě jen o tiskovou chybu; píše-li však překladatelka: obě křídla dveří se otevřely (44), je to nepřesnost, která by v dobré knize býti neměla. Čteme-li (80): této skutečností, je tím vinen sazeč nebo nezřetelná korektura; čteme-li však (318, 326) přívrženci, lze to pokládati za chybu autorovu. Za takové chyby pravopisné (tiskových si nevšímajíce) můžeme dále prohlásiti, píše-li se slíčnost (78), slévač (108), výhružně (139), nalehal (358), za pas (31), sténal (354), sklamání (97, 268), sesmutněti (97, 348), sesílili (9, 268), seslábnouti (97, 384), spříjemniti (193), stráviti dva dny (79), s blízka (66, 169) n. sblízka (83) m. zblízka, s šikma (371) m. z šikma, zkřísiti (366) m. vzkřísiti, svižný (295) m. švižný, nevčastnost (177) m. nevčasnost, Francouzsky (323) m. Francouzky, hrdiné (15) m. hrdinné a naopak nádenníci (298), povinnován (276) m. nádeníci, povinován (roztříknutých 11, rozloben 347 jsou snad přehlédnutí), zapoměl (156), doměnka (158), zapomětlivý (357) m. -mně- a naopak zpitomnění (198), zpitomně je (237) a dokonce zpitomněti někoho (161, 260) m. zpitomění, zpitomě, zpitomiti někoho; protěžovaný (300) a idilycký *(293)* jsou zase asi jen pouhá přepsání.

Nespisovné, a tedy v dobré knize nesprávné jsou tvary lidi (299), sousedi (71) m. lidé, sousedé, také m. entusiasti (47, 302) psali bychom spíše entusiasté; to platí dále i o tvarech na chodníkách (279) m. -cích, tvrdý chleba (77) m. chléb, některé z dam (10) m. dám, pracem (169) m. pracím, do náruče (83) m. do náručí n. náruči, hrstím (271) m. hrstem, zděmi (286, 291), zdím (295), po zdích (358) m. zdmi, zdem, po zdech, čtrnácti tisíců (45) m. tisíc, po mnoha dní (9) m. po mnoho dní, ze *třech* (63) m. ze tří*, kdyby se *mně* nebáli (212) m. mne,

---

* Proti této výtce, kterou učinil překladatelce už referent Zvonu, hájila se překladatelka v Nár. l. (reprodukujeme jen po paměti) tvrzením, že gen. třech není nesprávný, a poukazovala na Jungmannův Slovník, který pod heslem »tři« uvádí gen. třj et třech. V tom je však — při nejmenším — malé nedorozumění. Jungmannův Slovník není normativní, praktický, nýbrž slovník vědecký, jehož povinností je uváděti i tvary zastaralé i odchylné, tedy se stanoviště novočeského usu spisovného »chybné«. Ostatně kdyby byla překladatelka docitovala gramatický výklad Jungmannův při hesle »tři« do konce, byla by musila uvésti také, že instrum. této číslovky mívá podle Jungmanna tvary třmi, třemi, třjmi. Troufala by si, překládajíc do nové češtiny, užíti tvaru třmi nebo třími a dovolávati se tohoto výkladu Jungmannova?

viď, *že mně* nerozumíš (178) m. mi, žena se *jej* otázala (333) m. ho, *taže* (304) m. táž. Místo jejich, jejichž píše překladatelka skoro důsledně *jich, jichž*, jich jméno (12), jich nadšení (37 a pod. 45, 66, 95, 99, 165 atd.), u zájmen můj, tvůj, svůj libuje si v tvarech nestažených, kde jich spisovný jazyk nikdy neužívá: gen. *mojí* smrti (24) m. mé, dat. *svojí* modlitbě (41) m. své, instr. *svojí* neurčitostí (19) m. svou (a pod. 84, 103, 105, 108, 167, 189, 257 atd.). Bez úrazu nevyšly z ruky překladatelčiny ani tvary slovesné; nepíšeme, píšíce spisovně, *sejmul* (33, 269, 301), *vyjmul* (20, 29, 33, 186, 382), *odejmul* (259), nýbrž sňal, vyňal, odňal, ani *sejmuv* (61), *začnuvše* (288), nýbrž sňav, začavše, ani *odejmutá* (154), nýbrž odňatá; a stejně nespisovné jsou tvary *počli, začli* a pod. (273, 275, 277, 297, 302) m. počali, začali a pod. Místo *smýknul* (82), *proklouznul* (167), *zastihnuti* (296) řekl by každý spíše smýkl (ob. šmejk), proklouzl (ob. proklouz), zastiženi; na jedné straně čteme tvary smíšená (20), smísen (286), čistění (356) m. smíšená, čištění, na druhé povznešen (154) a vnešena (296) m. nesen, převežená (339) m. vezená, a zase vyhražen (21), nahražující (308) m. vyhrazen, nahrazující. Jako neschází pověstné už pomalu *hladovící* (167) m. hladovějící, tak nechybí ani *kráčíce* (294) m. kráčejíce, *stavících* se (42) a *staví* dům (294) m. stavěje, stavějících, *pouštíce* se (367) m. pouštějíce, *vymýšlící* schopnost (77) m. vymýšlející, *vonící* (135) m. vonějící; nesprávně píše překladatelka *opomenuté* (98) m. opominuté, *běžívali* (75) m. běhávali, *kláti* býky (75, 260) m. kláti (prostě zabíjeti), *uhádati* (331, 378: Carmen uhádala, že ...) m. uhadovati, dohadovati se, *cítíc* ožívnouti své obavy (297) m. ožívati; za chybu anebo aspoň za nepřesnost lze pokládati s referentem Zvonu i tvar *jseš**, který se vyskytuje dosti často (21, 94, 204, 205, 232).

Velmi těžce se potýká překladatelka s nč. přechodníkem: vedle vida, vidouc užívá zpravidla a se zálibou nespisovného tvaru *vidě, vidíc, vidíce* (86, 98, 174, 238, 242, 278); přechodníku minulého a přechodníku t. zv. budoucího užívá v stejné platnosti asi tak jako před sto lety, ba často je klade i vedle sebe, na př. *pře-*

* Překladatelka se bránila proti této výtce úmyslem zbarvovati řeč svých osob tvary vulgárními, ale ani v tomto případě se nehájila dobře. Vulgární tvar není jseš, nýbrž seš a tak tedy měla psáti jako jinde psala seš (294) anebo 'si (313, 352, 377) se zbytečným apostrofem; jseš není ani tvar spisovný, ani vulgární. A dále: chtěla-li tvarem jseš charakterisovati mluvu obecnou, neměla hned v téže větě užívati tvarů bratři (94) a tak. [illegible] (142), kterých by zajisté z úst obyčejného člověka z lidu neuslyšela.

jdouc, vypukla (17), *vstana* shlížel se (30 a pod. 50, 69, 183, 184, 190, 262, 276, 296, 301, 323, 364, 371), zpívali, *začnuvše* a *skončíce* každý svou šipku (288); také s tvary *vstoje*, *vsedě* se tu setkáváme v přátelské družnosti s tvary náležitými, na př. partisáni, vstoje a mávajíce rukama, pozdravovali (47, m. stojíce a mávajíce), podobizny torerovy, vstoje, vsedě, s rozestřeným pláštěm nebo chystajícího se bodnouti (184), ba ani divoká přechodníková vazba s různými podměty tu neschází, na př.: *vidouce* jej (torera) nyní na nohou, ... jich překvapení a údiv zvýšily nadšení (53). Ráda také užívá překladatelka složených tvarů minulého přechodníku, i kde jsou načisto zbytečné, na př. *přišedší* (69, 357) m. přišlý, *nastavší* (109) m. nastalý, *vyspavší se* (120) m. vyspalí, *přibyvším* (323) m. přibylým, *spadnuvších* (371) m. spadlých (snad se dočkáme i spadnuvších mandlí), *vylétnuvších* (383) m. vylétlých a pod.

Také v užívání pádů má překladatelka některé nesprávnosti a zvláštnosti, kterých nelze nechati bez výtky; se zálibou píše na př. *pokládati, považovati se něčím* nebo *nějakým (nějaký)* m. za něco, za nějakého (v. N. Ř, 3, 280), na př.: pokládal sobě tento hotel ochranou (9, 85, 318), považuje si ctí (217), pokládala syna mrtvým (71, 254, 319), může se považovati takřka již zachráněn (257), a pod pláštíky jim sloužili(!) *poduškou* (75) m. byly jim poduškou; stejnou zálibu má ve vazbě *zajímati se něčím* m. o něco (snad podle rčení zabývati se něčím), na př. zajímali se jeho osudem, lupičem, cestou, jeho zdravím (71, 209, 243, 330); nesprávné jsou dále vazby: chvíle, *jež* mu poskytovalo (10, pod. 325) m. jichž, přiléhající *tělu* (78) m. k tělu, *zodpověděl* pozdrav (82) m. odpověděl naň, poděkoval zaň, obývala *barák* (86) m. v baráku, míti *zpráv* od někoho (100) m. zprávy, ztrácelo *závažnosti* (348) m. pozbývalo, *co* by tím dosáhla (380) m. čeho; bezděčný snad, ale zbytečný je archaismus; starší *desíti lety* (107) m. nč. o deset let; aby se zastydělo *svých nespravedlností* (348) m. nč. za ně. Z nesprávných vazeb předložkových uvádíme: mimo *dveří* (25), mimo *sluhů* (155) m. dveře, sluhy; nemohl se baviti *za obědem* (10) m. za oběda; mezi obědem; *seč* nohy stačily (35) m. co; trůn, *z* něhož předsedal (160) m. s něhož.

Spojky *pakli* a *leč* patří k slabostem překladatelčina jazykového vzdělání. Spojky *pakli* (v knize ob. pak-li) je v knize užito ve všech případech, které jsme si zaznamenali (47, 69, 74, 79, 93, 114, 160, 319, 347), špatně, t. j. m. jestliže, -li, na př. pramálo toho dbal, pak-li jej vypískali (114), byli šťastni, pak-li obec jim

poskytla kvartýr (69) a pod. O spojce *leč* zase schází překladatelce povědomí, že jejím účelem jest vylučovati další členy koordinovaného výrazu z předcházejícího záporu smyslem a tedy ovšem i tvarem; proto píše na př. nebylo jiných výrazů přízně leč chladně *zdvořilých* (173) m. zdvořilé, neutrpěla jiných zranění leč *těch nepatrných*, které (361), m. ta nepatrná, a dokonce také: sám, bez jiných pomocníků *leč své karabiny a své bystronohé klisny* proklouznul (167) m. nemaje jiných p. než (mimo) svou karabinu atd. Že se v překladě psává obyčejně: příliš mnoho a pod., *než aby* (100, 111, 120 a j.) m. příliš mnoho, aby . . ., rozumí se už při dnešní praksi skoro samo sebou.

Stopy špatného jazyka nynější překladové a žurnalistické češtiny nese na sobě i překladatelčin slovník, který mimo to má i své zvláštnosti zcela osobité. Tak čteme: *zapustil* hlavu do dlaní (11) m. složil, *nasvátečněný* (15) m. svátečně oděný n. naladěný, *hmatatelný* (20) m. makavý, *posléze* (22) m. nakonec, prsteny *obrilantované* (25) m. pokryté brilianty prstenů, přidržují *kalhotu* (31) m. kalhoty, *bezpečnostní* špendlík (32, Sicherheitsnadel) m. bezpečný (není pro bezpečnost) n. spínací, hodiny *ukazují před čas* (32) m. předbíhají se, *rozšíliti* (35) m. pobiázniti n. v šílenství přivésti, kráčeti do *záměstí* (36) m. za město, *nadcházela* skutečnost (46) m. nastávala, *udivuje* obecenstvo (47) m. naplňuje pohledem, *patřičně* (52) m. náležitě n. jak se patří, *kýžený* (67) m. žádoucí, *docíliti* (68, 78) m. dosíci, plášťů *patřících* kdysi torerům (73) m. které náležely, *dal* jim *přespati* (74) m. nechal je, vesnické *škádlečky* (75) m. škádleníčky, *uvlečený* sličností (78), dával se *uvlékati* touhou (117, 209, 310) m. unesený, unášen [illegible] a pod. (patrné rusismy, jako *nakrytý* stůl 79 m. prostřený, *strojiti* budova 89 m. stavěti), ve[illegible]nati koho *do těsna* (112) m. do úzkých, *zabíralo* je počasí (160) m. zaměstnávalo, [illegible] (168) m. neodvratný, *nechybitelný* meč (188) m. n[illegible]bující n. jistý, *uzevnějšit* svoje vzpomínky (195) m. projeviti, dáti na jevo, *výsota* (293) m. výsost n. výšiny, bubeníci *vířili* (293) m. bubny vířily (wirbeln), *řvavý* houf (294) m. řvoucí, hlučný, *okapucovanec* (296), z dob jeho *začátkování* (306) m. začátečnictví, začátku n. kdy začínal, temperatura *skočila nazad* (315) m. náhle poklesla, dva *týdny* (315) m. dvě neděle, *kejklařiti* (320) m. kejkle provozovati, kejklovati, *nevyjádřeně* se usmíval (322) m. záhadně, neurčitě, *cordovéský* (322) m. kordovský, *bezpočet* měst (333) m. nesčetná města, *oknovi* (349) m. okna, *předstíraně* na sebe útočíce (355) m. na oko, to *mu nevážilo* (360) m. na tom mu nezáleželo, *okvítěný* klobouk (361) m. kvítím ozdobený,

oplechovaný (366) m. plechem pokrytý, *vsaditi si* něco do hlavy (379) m. vzíti si, z něhož *vidno bylo* tisíce hlav (383) m. bylo vidět atd. Českost překladu trpí také značným množstvím cizích slov (překladatelka si v nich libuje, jak je viděti i na její předmluvě) a překladatelka rozmnožuje jich počet často zbytečným nepřekládáním slov originálu; proč říkati *kompatrioti* (10 a č.) a ne krajané, *stratagem* (73) a ne úskok, *entusiasmován* (85 a j.) a ne nadšen, u vytržení, několik *monet* (349) a ne mincí, obecenstvo jej *adorovalo* (355) a ne zbožňovalo, *grupa* se rozpadla (366) a ne skupina, corrida byla *malerésní* (364) a ne nešťastná, nevedla se, *indignovalo* je (364) a ne popouzelo je, *excrementy* (365) a ne výkaly, *riskuje* svou *existenci* (380) a ne nasazuje život (šloť skutečně o život a ne o existenci v tom smyslu, jak se toho slova u nás užívá) atd.?

Těžko je někdy rozeznati mezi odchylkami od spisovného usu, co je galicismem, spadajícím na vrub originálu, a co germanismem, způsobeným dnešní nedbalostí jazykovou. Překladatelka píše na př. důsledně *obdivovati něco* (11, 14, 22, 40, 48 atd.) m. diviti se něčemu, také však *obdivovali, s jakým* klidem atd. (157), což není ani galicismus ani germanismus, ale ani způsob český; nečeským způsobem užívá vět s *aby*, na př. chodil semo tamo, aby pak náhle zarazil krok (19, 75 a j.) m. pak, a pak, a s *aniž*, na př. řemenář, aniž se někdo(!) jeho pomoci dožadoval, pletl se do všeho (85 a j.) m. i když se nedožadoval, třeba se... (v. N. Ř. II, 87); píše dále: jako by *bral účast* ve slavnosti (40) m. měl podíl, toto *poslední* upozornění (43) m. toto (zvl. když jde jen o jedno), sluhové v *bleděmodrém* (43) m. bledomodře odění, úcta před *neznámem budoucna* (75) m. před neznámou budoucností, *byl* viděti dvůr (89), zde už *nejsou* vidět kroje (339) m. bylo viděti, není vidět, spása *spočívala* v tom (111) m. záležela, s intimnostmi stejnými *oněm* v manželském životě (175) m. stejnými s intimnostmi (mimo to »stejný« se nedoplňuje v češtině dativem), *vysazeni* možnosti (194) m. vydáni, zabraňujícím, aby se k nim *přidružili* (273, 379) m. nepřidružili, byly jim určeny *co* rubáš (276) m. za rubáš, *pumovzdorný* enthusiasmus (307, bombenfest) m. nezmarný, lepili se na G. *v naději*, že je pozve (322) m. doufajíce atd.

Velmi nedbalá i na nedbalou knihu je zde interpunkce; vynechaných čárek před relativy, spojkami atd. bylo by lze napočísti do tisíce a nebylo by pražádnou odvážlivostí vypsati cenu na stránku této knihy, na níž by nescházela aspoň jedna čárka. Souvětí, jako »pije aby se obveselil a když se vrátí domů zdálo by

se, že...« (240) nejsou vzácností; někdy to při četbě i přímo ruší, na př. čteme-li »lnouc k němu láskou již, stárnouce, pociťují prostí lidé (86). O chybách v pořádku slov se už ani nemíníme rozpisovati, aby referát příliš nevzrostl.

To jsou — byť ne všechny — výtky, které lze beze vší zaujatosti učiniti překladu M. Votrubové-Haunerové. Úsudku, jak bylo řečeno, se zdržíme; ať si jej čtenáři N. Ř. udělají sami. F.

HOVORNA.

BĚLOVES. K výkladu o tomto místním jméně, který jsme podali v N. Ř. III, 286, oznamuje nám p. odb. učitel J. Škoda z Náchoda, že původní tvar Bílovec žije na Náchodsku dosud a že lidé říkají »já jdu do Bílouce.« Starší pamětníci potvrdili panu uč. Škodovi, že se název Běloves objevuje teprve v letech sedmdesátých předešlého století. Na obecní pečeti z r. 1772, jejíž otisk nám p. uč. Škoda poslal, čte se »Peczet obce Bilowske anno 1772«. K tomu ještě dodáváme, že se také v Pořádku při výročním řízení a řádu poddanském na panství města Náchoda z r. 1760 (Arch. č. 24, 343 n.) čte ještě: Rychtářové a šenkýři pivo z pivováru našeho šlánského (Sendraž, Mezles, Březová, Slanej a Černá, Bílovec, ale a Staré Město) povinni jste bráti pod skutečnou pokutou.

BRUTÁLNÍ je původem slovo francouzské a vlašské (brutal, brutale), vzniklé z lat. brutus (nehybný, blbý, hloupý jako zvíře a pod.), a znamená asi »surový, zvířecký«. Ono slovo latinské bylo také příjmením rodiny tvořící část starého římského rodu Juniů; byli z ní Lucius Junius Brutus, který (podle římských historiků) podstatně se přičinil r. 510 př. Kr., aby z Říma byl vyhnán poslední král, násilný Lucius Tarquinius Superbus, a Marcus Junius Brutus, který r. 44 př. Kr. přes dobrodiní, jichž se mu dostalo od Caesara, byl mezi těmi, již vraždou zbavili římskou republiku muže, který strhoval státní moc na sebe. Oba tito Brutové nám bývali vzory přísných republikánů; je směšné a svědčí o neveliké míře vzdělání, psaly-li Nár. l. 9. července ve večerníku o Polácích, že si v Haliči počínali »vůči« (»proti« u nás skoro nikdo již nedovede napsati) rusínskému obyvatelstvu prý skutečně jako Brutové«. Či snad vyšla dnešní generace novinářská ze škol, v nichž byli nepřátelé monarchie líčeni jako surovi zločinci? Anebo si někdo popletl franc. Brutes (Brutové) a brutes (zhovadilci)?

ČÍM DÁL HŮŘ (N. Ř. III, 163, 293; IV, 58). Podle zpráv, jež nás došly, říká se tak, bez tím, na mnohých místech, ale jen, kde čím dál podle významu (a patrně i výslovností, t. j. přízvukem) se stává

vlastně jediným slovem, téhož významu co »pořád« (v. N. Ř. III, 293). Pan okr. škol. insp. Fr. Mík nám poslal slova, jimiž jej napomínávala doma v Husinci matka »ve svém spravedlivém, mateřskou láskou přec jen prohřátém rozhořčení«, v nichž čím s 2. stup. nalézáme i ve výraze přívlastkovém: »Kluku jedna, čím dál horší, devět ďáblů z tebe kouká! Co z tebe bude? Nic.« Podle slov p. vrch. rev. K. Skokana v Brně jsou výrazy jako »čím dál hůř, míň, líp, spíš, víc« na Čáslavsku »něco obyčejného, dávno a hladce užívaného«; ale vedle toho se říká i »všecko je co týden, co rok, rok co rok (dnes prý i »co den«) dražší«. I na Opavsku jsou výrazy jako »čím dál hůř« dnes časté, ale podle mínění prof. Jos. Stypy zdomácněly vlivem školy a čtením. »Původnější dialektické, dosud hojně slýchané, zvláště u lidí starších a neškolených, je pořad, furt, co děň (němocnemu je pořad horši; je mu furt horši; ten synek čita co děň lepši). Také se často komparativ opakuje (němocny je pořad slabši a slabši); bývá i dvojí komparativ sám (němocny je mocnějši a mocnějši). Ve skutečných souvětích je však souvztažné »čim — tym«; na př. »čim věc ho okračuješ (= šetříš), tym horši je na tebe; čim dal smy šli do lesa, tym věc smy bludili.«

Pražský hovor, jak my jej známe, srovnává se se způsobem, jejž má prof. Stypa za pravý opavský. I Pražák říká o nemocném raději, že je pořád horší, den ode dne slabší, než čím dál horší. Zdá se opravdu, že se výrazy »čím dál hůř« do našeho písemnictví dostaly z lidu, že nejsou jen výmyslem úzkostlivých oprávců jazyka, a nelze je tedy pokládati za nesprávné; ale stejně zbytečné jest, zapovídati a opravovati — jako se děje — původnější plné »čím dál, tím hůř«.

CHRÁSTY (Dr. Č.). Slovy chrast m. i ž. r. (2. p. tedy chrastu i chrasti), chrásta, též krast, krásta (ob. v mn. č.) se jmenovaly strupy a strupovité nebo svrabovité choroby; hodí se tedy na označení strupovitých boláků (impetigo), v kterémž významě jich užívá naše dnešní lékařství. Tvary jiných slov. jazyků (cslov. krasta, rus. korósta, pol. krosta atd.) svědčí, že původnější jsou tvary s k, stejně Barnekerova etymologie (něm. harsch »drsný, tvrdý«, verharschen »pokrýti se strupem«, o ráně); ale již v staré době jsou u nás obvyklejší tvary s ch, mající asi původ v lidové etymologii, jež tato slova pojila se slovy chrást, chrastí atd.

JEDNOTLIVÝ (V. J.) Slovo toto je doloženo po prvé u Václ. Jana Rosy (Gramm. linguae Boh., též Čechořečnost, r. 1672, na str. 197, kde je řeč o slovesných dějích »jednotlivých« nebo »samotlivých« na rozdíl od »častotlivých« nebo »opětlivých«, t. j. opakovaných). Rosa vytvořil mnoho názvů mluvnických, slohových a pod., z největší části ne šťastných; utvořil-li také slovo jednotlivý, nevíme, ale ujalo se. Kon-

covka -l i v ý pochází asi od sloves na -l i t i (bedliti bedlivý, horliti horlivý, mysliti myslivý, mazliti se mazlivý), ale rozšířila se v češtině hojně i v slovích, jež tohoto základu nemají (strašlivý, bázlivý, zdánlivý atd.); východištěm slova j e d n o t l i v ý byla slova j e d n o t a, j e d n o t n ý.

KABEŠ, PŮTA, PULDA, PEXIDER (V. J.). Příjmení K a b e š je asi původem domácký tvar křticího jména Gabriel (Kabriel, Kabrhel), jako Kába, kteréž příjmení známe od konce 15. st. P ů t a, v starší době dosti časté osobní jméno, je z něm. Potho, Botho. P u l d a souvisí asi se jménem Leopold (je to tvar vzniklý nejspíše na půdě německé). Co je P e x i d e r, nevíme; snad z Pechsieder?

KOLENSKY, KOLENAČKY (J. G.). K o l e n s k y »na kolenou, po kolenou« známe z Jungmanna, Kotta, Bartoše a Hlavinky (Povaha česká v řeči, 1917, 151) jako slovo moravské, k o l e n a č k y jako slovo slovenské (podle Bartoše i na Moravě). Na př. se říká »kolensky prosil«; v Hádaní Pravdy se Lží 9a je to slovo (netoliko jíti pro dobré sestry naší chci, ale i kolensky lézti hotova sem) moravismus, pochopitelný u Ctibora Tovačovského z Cimburka; u Kollára je podobný slovakismus (obcházela horu kolenačky v okolku); Hurban (Spisy 9, 86) píše: Biankovičová klesla kolenačky k dívánu. Kolensky je tvar zřetelný. Kolenačky vzniklo asi přímým napodobením příslovcí přitvořených ku přít. přechodníku, zvláště ve východních nářečích častých, ležačky, klečačky, seďačky, stojačky (sloven. také ležiačky atd., s délkou ia, pocházející z tvarů -iac, -iaci). Západní nářečí mají v podobných tvarech s přehláskou -ěčky, -ečky, na př. ležečky, u Veleslavína a j. stoječky, u Rešela seděčky, jinde v starší době na př. chtěčky, nechtěčky, mlčečky, umlčečky (t. j. vmlčečky m. mlčečky, jako se říká vleže atd. m. leže), vespěčky (= ve spaní, spě).

Že by náš knižní jazyk měl nějaký zvláštní prospěch z toho, kdybychom v něj uvedli kolensky nebo kolenačky, nevěříme. Jsou to provincialismy; provincialismus může s prospěchem doplniti nebo opraviti jazyk společný všem nářečím, není-li v něm vhodného nebo správného slova (ale i tu se musí krajové slovo upraviti podle pravidel knižního jazyka), jinak však se jím knižní jazyk jen zdánlivě obohacuje a spíše se činí nejednotným. »Na kolenou, po kolenou« jsou výrazy docela správné a každému příslušníku československému srozumitelné, a není proč je nahrazovati slovem, kterému bychom teprve musili zvykati. Vždyť ani nelze říci, že by kolensky, kolenačky snad znělo kdovíjak krásně. A pak: příslovce kolensky by mělo míti oporu v přídavném kolenský, jehož v knižním jazyce není, a příslovcí na -ěčky, -ečky se západní čeština sama vzdala (slov na -ačky ani neměla).

MAŠTERA (V. S.). Osobní jméno Maštera nepochází z něm. slova Meister, nýbrž jest původu domácího. Přípona -era, častá ve jménech osobních, vzala počátek ze jmen německých na -er, rozšířených na půdě české další příponou -a; jako nalézáme vedle sebe Pešek — Peška, Kubát — Kubata, Drápal — Drapala, Kunc — Kunca a pod., tak se vyskytují stejně často i dvojtvary Dynter — Dyntera, Fišer — Fišera (Fišara), Rychter — Rychtera a pod. Od takovýchto jmen se přenáší přípona -era i ke jménům domácím; tak bývá vedle sebe Janda (Jan) a Jandera (Janderka), Šíma (Šimon) a Šimera (Šimerka), Šéba (Šebestian) a Šebera, Kuba a Kubera, Váňa a Vaněra a pod. Stejným způsobem vzniklo také z Mašta — Maštera. Mašta pak samo je domácký tvar jména Matěj, které se vedle obvyklých tvarů Mach, Mácha, Mašek, Maška, Mašata a j. vyskytuje též v tvaru Mašta utvořeném týmž způsobem, jako je z Michal — Mišta, z Petr — Pešta (Pišta), z Václav — Vašta, z Jan — Jeniš — Jeništa a p. Ze jmen jako Jeništa odvozuje se pak přípona -išta, kterou se tvoří jména další, jako Pavlišta (Pavel), Kubišta (Jakub) a pod.

OBCHODNÍK S KOŽEMI (D. H.). O tom, že jest správnější mluviti a psáti »obchod s ovocem«, »obchodník s ovocem« než »obchod (obchodník) ovocem«, bylo již v N. Ř. dost podrobně vykládáno III, 62. Máme-li rozhodnouti o tom, je-li lépe říkati »obchodník s koží« či »obchodník s kožemi«, radili bychom spíše k tomuto způsobu, neboť tak se také mluví.

PLZÁK (V, 91). Brněnský čtenář nás upozorňuje, že také Blahoslav Plzeňákům říkal »Plzáci«. Ví na ně, že říkají řícti m. říci (Gram. 278, kde vytištěno Plžákům), večás m. nyní (339).

POŘÍČ (J. Š.). Poříč, jako mnoho jiných podobných jmen místních i obecních, Mezříč, Přelouč, Podhoř, Proseč, Konecchlum, náruč, zášť, záduš, podruž a p., jsou mladší druhotvary původních jmen podle vzoru znamení, Poříčí (Pořiečie), Přeloučí (Přelúčie), Podhoří, Konecchlumí, náručí, záští atd. Podnět ke vzniku těchto novotvarů vyšel snad od lokálů těchto jmen, v Poříčí, v Přeloučí, jejichž nedosti markantní kvantita v koncovce (zvláště po předcházející slabice dlouhé) dávala podnět k tomu, aby se tvary ty pokládaly za lokály stejné s lokály jmen jako Třebíč (v Třebíči), Chotěboř (v Chotěboři) a aby se k nim přitvořovaly i příslušné nominativy Poříč, Podhoř a p. Novotvary tohoto způsobu jsou namnoze velmi staré, na př. Meziřieč (1317), Meziles (1401), některé vytlačily tvary původní úplně, jako Přelouč, některé žijí snad v usu vedle tvarů původních. Obnovovati uměle tvary původní tam, kde se jich usus již načisto vzdal, jako na př. u pražské Poříče, pokládáme za věc nesprávnou a marnou. Říká-li tedy lid domácí Malá a Velká Poříč,

není třeba mu vnucovati tvary Malé a Velké Poříčí, třeba to jsou tvary starší a se stanoviště mluvnické theorie správnější.

POŠEPTMO, POŠEPMO, POŠETMO (V. J.). Původní tvar asi byl pošeptmo (slovesné příslovce tvořené jako bodmo, sečmo, kolmo atd.), ale protože ve složitějších skupinách souhláskových často některá souhláska ve výslovnosti zaniká, vyslovovalo se pošepmo (tak se psává obyčejně v starší době) nebo pošetmo (to jest dnešní obyčejná výslovnost v středních Čechách). Náš pravopis bývá v takových případech rád věren původu slova, proto by se s jeho zvyklostmi nejlépe srovnávalo, kdybychom psali pošeptmo (tak psával na př. Pavel Skála ze Zhoře); dnešní spisovný jazyk raději užívá slova šeptem (ač pošeptmo je tvar docela správný). Příbuzné je asi také příjmení Pošepný m. pošeptný (šeptavý); polština má vedle poszeptać i sloveso poszepnąć a příd. jm. poszeptny, poszepny.

RUCE (L. K. R.). Ruce je tvar dvojný a užívalo se ho, když byla řeč o rukou dvou (což bylo ovšem nejčastěji). Když duál upadá, nastupuje místo něho číslo množné; u podstatných jmen, jichž se však užívalo častěji v duále než v čísle množném, jeví se úpadek citu pro rozdíl mezi číslem dvojným a množným opačně, t. j. tak, že se tvarů dvojných ruce, oči, uši a p. začíná užívati, i je-li řeč o čísle množném (v nářečích ovšem se vývoj ubírá leckde jinými cestami). Proto říkáme dnes »hráti na čtyři ruce, čtyři oči více vidí« a p. Proto by zajisté nebylo neštěstím, kdyby se tvaru rukama užilo i o čísle množném. — Psáti »praly jsme« a p. jest vždycky třeba, je-li ve větě podmět ženského rodu anebo je-li z obsahu zjevno, že jde o osoby ženské; píše-li však na př. spisovatelka »viděli jsme«, není třeba, aby mělo příčestí tvar ženský, protože spisovatelka měla na mysli všechny své čtenáře, muže a ženy. — Zájmena zvratného užíváme tehdy, je-li majetník zároveň podmětem věty; je-li podmět v čísle množném, mohou nastati případy, kdy se majetník vyjádřený zájmenem přivlastňovacím nekryje úplně s podměty větnými. Mluví-li na př. spisovatel o hrdinovi svého románu, užívá často výrazu »náš hrdina« a míní tím hrdinu, o kterém on vypravuje; proto není možné, aby napsal »v předešlé kapitole jsme viděli svého hrdinu«, nýbrž jest třeba napsati »našeho hrdinu«, protože podmět věty (viděli jsme, t. j. vlastně vy čtenáři) se nekryje se subjektem přivl. zájmena náš. Proto také nelze napsati na př. »i my děti máme milovati svou republiku«, nýbrž »naši republiku«, protože podmět obsažený v přivlastňovacím zájmeně je širší než podmět slovesa určitého. Z toho je tedy patrno, že pravidlo o užívání zvratného zájmena přivlastňovacího v čísle množném není mechanické, nýbrž že je třeba rozlišovati, kdy běží skutečně o poměr zvratný a kdy nikoli. — Zblízka, zdáli píšeme podle Pra-

videl jako jedno slovo. — Byl-li někdo n a h ř b i t o v ě, není nutno psáti »se hřbitova«, protože zásada o střídání předložek na, se platí jen tehdy důsledně, jde-li o polohu na povrchu a pohyb s povrchu. Má-li však předložka na, jako to bývá velmi často, význam předložky v, označující prostě vztah k místu, může i předložce na odpovídati předložka z: říkáme v zahradě i na zahradě, tedy ze zahrady, v Praze a na Smíchově, tedy ze Smíchova atd. A ten význam má předložka na i ve výraze »na hřbitově«; je tedy správné psáti »z e h ř b i t o v a«. O věci této bylo ostatně v N. Ř. psáno již několikrát. — O užívání 7. p á d u v d o p l ň k u je mluvnické pravidlo, které učí (zhruba ovšem), že podst. jméno bývá v 7. pádě, znamená-li stav dočasný, získaný, přijatý atd. Proto je správné, říkají-li děti ve hře: »Já budu maminkou, a ty budeš služkou.« Tak bývá také v Erbenových popisech dětských her; na př.: Jedno z nejstarších děvčátek jest hospodyní, jedno děvečkou, a ostatní jsou bochníčky. (Erb. Pís., 2. vyd., 34). — Z r á n a se píše podle Pravidel čes. pravopisu jako jedno slovo, rovněž z v e č e r a nalézáme v novém vydání Pravidel (z r. 1921) psáno dohromady; z j a r a učí však Pravidla psáti jako slova dvě.

ÚNOSNOST (O. O.).: O tom slově byl výklad v N. Ř. III, 215.

ZKOUŠKA (P. R.). O zkoušce je nejlépe říkati, že ji konáme, že jsme ji s dobrým prospěchem vykonali. Také podrobiti se zkoušce, podstoupiti zkoušku jsou výrazy správné. Proti výrazu »zkoušku odbývati« namítají brusiči, že odbývati znamená konati něco ledabylo; ale odbýti, odbývati má význam širší, t. j. něčeho se zbaviti, zprostiti (absolvere) a p. Proto se i v starší literatuře setkáváme s výrazy odbývati procesí, povinnosti, modlitby, robotu a p. (původnější vazba jest asi odbývati něčeho); šlo-li o ledabylé odbývání, bylo sloveso odbývati spojováno s výrazy »na pospěch« (Štít. E. 148), »běžně«, »jalově« a p. Zkoušku vybýti není výraz spisovný; vybýti znamená něco odněkud vypraviti, na př. dceru z domu vybýti (odtud i výbava), dříve také posla vybýti, někoho z pout vybýti a p.; vybýti robotu, nemoc, zkoušku jsou výrazy nářeční. — S r a z i t i někomu nějakou částku s platu je rčení správné; na př. a tu summu mu srazil, když jest s ním počet učinil (Arch. č. 19, 84 z r. 1512); rovněž s t r h n o u t i. O d e č í s t i má v příčestí odečten, nikoli odečtěn. — Název »c v i č n ý ú ř e d n í k« pro úředníka, který má na starosti výcvik personálu (Schulbeamte), pokládáme za správný i vhodný.

OMYLY TISKOVÉ:

Na str. 97 ř. 12 zd. čti: všude *se* chystali; na str. 98 ř. 2 sh. čti: Václavů *byl* Dilněcký; na str. 99 ř. 17 zd. čti *picku* m. *písku*; na str. 100 ř. 22 sh. čti *křemenice* m. *řemenice*; tamtéž ř. 2 zd. čti *deň* m. *den*; na str. 101 ř. 4 zd. a na str. 102 ř. 7 sh. čti *cojku* m. *cajku*.

Z redakce odpovídá Václav Ertl.
Tiskl Neuber, Pour a spol., dř. Th. Venta, v Praze-I., Bílkova ulice č. 17.